

Het ongekende bevragen

Gefascineerd door een foto van een zwarte madonna, ging Marijke Steenbruggen in Frankrijk op zoek naar dit raadselachtige fenomeen. Ze vond een aantal van deze 'koninklijke maagden', zowel zwart als blank, en probeerde innerlijk met ze in gesprek te komen.

'In de bovenmenselijke blik ligt een stille vraag om moedig de innerlijke reis in het duister aan te gaan.'

Marijke Steenbruggen

'Moeder, wil je even met mij dansen?', roept mijn zoon, 'ik moet een paar passen van de tango oefenen.' Muziek vult de ruimte, hij komt aangelopen en even later zwieren we door de kamer. Ik voel me als een zandzak onder de arm genomen en probeer me te laten leiden. 'Dat was vroeger ook vaak het struikelblok', schiet het door me heen, 'je laten leiden, ook als je vond dat dit leiden meer lijden was.'

'Moeder, je let niet op en je volgt mijn passen niet.'

Schuldbewust probeer ik me te voegen. 'Waarom kan ik niet de leidende rol op me nemen?', vraag ik in een opwelling.

'Wil jij mij leiden?', zegt hij verbaasd.

'Ja'.

'Oké, kom maar op.'

Vastberaden pak ik hem vast en zet de eerste passen voorwaarts. Na een tijdje ligt hij dubbel van de lach over mijn schouder. 'Je bent onnavolgbaar, ik weet totaal niet wat je gaat doen en welke kant je uit wilt gaan', zegt hij nog nagrinnikend.

'Dat hoef je toch ook niet te weten', zeg ik stug. 'Kom we gaan verder, het is even wennen.'

'O nee, niet weer. Weet je wat het is, jij weet niet wat je wilt', zegt hij en schudt zijn hoofd. Beduusd leg ik me er bij neer en accepteer zijn aanbod van een kop koffie.

Even later ga ik verder met mijn dagelijkse bezigheden. In mijn hoofd klinkt de muziek nog na en terwijl ik meeneurie, mijmer ik door over leiding geven. Ik had altijd al moeite met dansen waar een ander de leiding had, maar dat in mijn gevoel niet nam. Je kon dan niet eenvoudig de leiding overnemen, want dat deed je niet als vrouw. De rolverdeling was duidelijk: de man leidt en de vrouw voegt zich. Of leidt het mannelijke, terwijl het vrouwelijke lijdt? Misschien was het vroeger tussen mannen en vrouwen hoe dan ook leiden én lijden, maar dat verandert, in ieder geval voor mij. Als ik met mijn ziel door het leven dans, wie leidt dan wie? Mijn handen vallen stil en ik staar naar buiten: laat mijn ziel zich door mijn dagelijkse ik als een zandzak door het leven zeulen? De opvoedkundige les die ik zojuist kreeg, is dat ik niet duidelijk weet wie mij dirigeert. Reageer ik op iets van buiten, heb ik zelf een doelgerichte impuls of geef ik me over aan een intuïtief aanpassend gebaar?

De koningin van Saba

Tijdens het opruimen van boeken die steeds naast en niet in de kast terecht zijn gekomen, valt een boek over Romaanse kunst open en ik zie een beeld van een vrouw met kind. Ze heeft een zwart gezicht, zit statig rechtop, een kind op haar schoot. Het onderschrift luidt: 'Zwarte Madonna, gevonden bij de bron in het bos. Ze heeft lang in een kapel gestaan en is nu in de kerk te vinden.' Verwonderd bekijk ik haar. Is dit een madonna met kind? Ze maakt een totaal andere indruk als de mij bekende 'Maria met kind', voor velen het voorbeeld van 'de moeder'. Het raadselachtige beeld met het zwarte gezicht laat me niet meer los. In de verhalen wordt verteld dat deze beelden vaak gevonden zijn door schaapherders, boeren of handwerkslieden in akkers of bij bronnen. Op de foto is de

zwarte madonna een raadselachtige verschijning.

Nu horen raadsels, realiseer ik me, bij het mysterie van het oervrouwelijke en het vraagt geduld en wijsheid om ze op te lossen. In het Oude Testament geeft bijvoorbeeld de koningin van Saba koning Salomo raadsels op om te weten te komen in hoeverre hij in het mysterie van de vrouwelijke wijsheid was ingewijd. Van welk aspect van het oervrouwelijke is deze zwarte madonna een beeld? De vraag wie deze wonderlijke vrouwe is, wordt nog dringender als ik in andere boeken die ik er op nasla, ontdek dat er ook blanke madonna's bestaan die in hun houding op haar lijken: de 'Vierge Majesté'. Ik heb het eerder meegemaakt, maar toch verrast het me telkens weer. Brandende vragen veroorzaken beweging: niet lang daarna ben ik namelijk ineens in de gelegenheid om in Frankrijk op nader onderzoek uit te gaan en de zwarte madonna's en koninklijke maagden te gaan bekijken.

Office du Tourisme. Aan de balie staat me een vriendelijke Française te woord als ik vraag naar 'Notre Dame' die in dit gebouw te zien moet zijn. Ik word naar beneden gestuurd en kom, als ik de trap af ben, recht tegenover een groot elektronisch scherm te staan, waarmee je informatie over verschillende regio's kunt opvragen. Maar waar is Notre Dame? De Française, die even is meegelopen, wijst naar een pilaar. En inderdaad, als je daar omheen loopt, dan zie je in de pilaar achter glas: 'La vierge noire', de zwarte madonna. En wat is ze zwart!

Toen ik een paar dagen ervoor in het kleine Romaanse kerkje in Saint-Gervazy was, zag ik een kopie van haar. In dat kerkje hoort ze thuis, maar ze werd gestolen, in Spanje teruggevonden en dient nu als bezienswaardigheid van dit informatiekantoor voor toeristen.

Koninklijk rechtop met de kleinere gestalte op haar knieën, kijkt ze over je heen de ruimte in. Zij spreekt je niet zo aan dat er een warm gevoel bij je wordt opgeroepen. Je voelt in jezelf ontzag, ernst, vreemdheid.

In haar bovenmenselijke blik ligt wijsheid en haar stille vraag moedig de innerlijke reis in het duister aan te gaan. Met haar in gesprek willen komen, betekent het ongekende bevragen. De oplossingen voor haar raadsel liggen, bedenk ik me als ik voor haar sta, niet buiten me maar in mijn innerlijk. De 'binnenkamer', waar vaker het vrouwelijke wordt gesitueerd.

De zwarte madonna roept een ervaring op die je kunt hebben bij het ramenlappen. Je poetst vuil weg en dan zie je dat de wereld achter je zich in het glas spiegelt. Je zult een stap opzij moeten doen, een ander standpunt moeten zoeken, om de juiste transparantie te krijgen. Doe je dit niet, dan blijf je alleen jezelf zien. Ook als ik voor de zwarte madonna sta, moet ik in beweging komen om te ontdekken wie ze eigenlijk is.

Een ongrijpbaar ontmoetingsmoment

In de kleine crypt van het kerkje 'Notre Dame du Porte' in Clermond-Ferrand staat een kleine zwarte gestalte met haar kind in de armen. Zij is geen Vierge Majesté, maar wel een 'Notre Dame Noire'. Het beeldje heeft een bijzondere vorm, het lijkt op een hart. In je beleving vormen de beide gestalten ieder een boezemkamer waartussen het leven stroomt. De relatie tussen de moeder en de nieuw geborene is zo weergegeven dat je je aangesproken voelt: het hart klopt.

In de nacht na het bezoek aan deze Notre Dame Noire word ik naar adem snakkend wakker: een hart van steen... Het is alsof ik keihard ergens tegenaan ben gebotst, zo'n pijn doet mijn ribbenkast als ik ademhaal. Wat is er aan de hand? Stenen voor brood..., water bij de wijn..., flitst het door me heen. Ik ga rechtop zitten. Waarom bots ik hier tegen iets aan wat pijn doet? Sta ik voor een essentiële beslissing? Gaat het erom hoe ik bij de wereld betrokken ben? Een stenen, of een kloppend hart? Wat te doen als je hart niet kán spreken? Of als je hart niet hóórt spreken?

De ziel wordt in sprookjes als het jonkvrouwelijke gezien. Maar wat gebeurt er als de prins en verlosser geen tijd voor de jonkvrouw heeft? Is de jonkvrouw in het sprookje van Grimm *De jongen die niet bang was* ook niet zwart? Het is avond als zij langs de weg staat. Ze zwijgt. De jongen ziet haar en is getroffen door haar nood en voordat hij zich realiseert wat hij doet, vraagt hij of hij haar kan helpen. Welk avontuur hij tegemoet gaat, is hem onbekend. Hij zet zijn leven ervoor op het spel en is met hart en ziel, met huid en haar erbij betrokken en verlost haar. Het speelt zich af in de nacht. Het zwart uit haar gestalte verdwijnt en als hij het leven dreigt te verliezen, kan zij hem met levenswater redden om daarna bruiloft te vieren.

Je met hart en ziel verbinden – ik, hart en ziel, die drie horen bij elkaar. Wat dit verhaal mij laat zien, is dat als ik wil leven, ik er op het scherp van de snede voor moet gaan, maar dat ik niet de zekerheid heb van een goede afloop.

In de kathedraal van Brioude is een beeld van een op haar rechterzij liggende vrouw. Haar rechterhand ondersteunt haar hoofd, haar linkerhand rust op haar buik. Men zegt dat het Maria is. Vol verwachting kijkt ze naar iets wat schuin boven haar is.

Waar kijkt de vrouwelijke kwaliteit naar uit? Wat wil het vrouwelijke het liefst? In de legenden om koning Arthur is een verhaal te vinden van Gawain en de oude heks Lady Ragnell. Je kunt het verhaal zo begrijpen dat als het actief mannelijke principe inziet dat het zich terug kan houden en daardoor niet richting of invulling bepaalt, er ruimte ontstaat waarin het vrouwelijke principe de tijd kan nemen om zichtbaar te worden. In die geschonken vrije ruimte kan het vrouwelijke principe soeverein haar kwaliteit inbrengen en kenbaar maken. Het vrouwelijke wil in vrijheid haar eigen levensopgave bestemmen, zodat de potentie tussen de twee kwaliteiten vorm krijgt in het nieuwe dat dan geboren wordt.

Dit doet me weer denken aan de zwarte madonna van Saint-Gervazy, een vrouwelijke kwaliteit met een kleine gestalte op haar knie. Waar is de mannelijke kwaliteit in haar? Heeft hij plaats gemaakt, zich teruggetrokken naar een gebied buiten haar rijk? Kan zij nu soeverein zichtbaar maken wat zij wil: vanuit wederzijdse betrokkenheid het nieuwe geboren laten worden – de zoon, de mens, de mensheid. Ze schenken elkaar ruimte om te verschijnen, te zijn en te verdwijnen.

Deze zwarte madonna met de kleine gestalte wil een gesprek en langzaam daagt het me

wat dit beeld me vertelt. Het is het gesprek van binnen naar buiten en van buiten naar binnen. De ademhaling. Van het uitstromen en het terugkomen, waarin ik meebeweeg. Het geheim ligt in het moment dat deze verschillende kwaliteiten in de beweging elkaar treffen. In dit ongrijpbare ontmoetingsmoment wisselen ze uit waar mijn hart van gaat kloppen, waarmee ik met hart en ziel in gesprek wil zijn. Het vertelt me wat er voor mij actueel is om te gaan doen.

Anna, Maria, joehoe

Opeens denk ik aan mijn zoon die tijdens het dansen geërgerd had gezegd; 'Moeder let op, je volgt mijn passen niet!' Hij had gelijk. Ik was in mijn rol als moeder op zijn vraag ingegaan en had meegedaan met wat hij wenste. Toen hij me vroeg met hem te dansen, heb ik waar ik mee bezig was in de steek gelaten, terwijl ik dat eigenlijk niet wilde. 'Je weet niet wat je wilt', zei hij. Hij had gelijk, ik hield me met hem bezig, maar wenste met mijn eigen werk verder te gaan. Hij zocht een partner op gelijkwaardig niveau om samen iets te ondernemen. Nu blijkt dat dit alleen kan als wij beiden actief bij onszelf zijn, waardoor vanuit betrokkenheid, wat dit voorbeeld betreft, het plezier in het dansen ontstaat. Door plichtsgevoel rol ik in een valkuil en kies ik niet voor wat op dat moment aan de orde is.

Duidelijk zichtbaar iets laten zien en een standpunt innemen, dat is een gebaar dat het intuïtief vrouwelijke niet gemakkelijk afgaat. Het is snel bereid plaats te maken voor het doelbewuste concrete mannelijke gebaar. Ik zie het in alledaagse dingen terug. Ik vind het soms makkelijker om mee te gaan in pragmatische oplossingen, terwijl ik weet dat ze niet altijd de juiste zijn. Maar dit duidelijk maken, vraagt om tijd en ruimte die je niet altijd neemt.

Het is niet voor niets dat ik 'de zwarte vrouw' ben tegengekomen. Zij vertegenwoordigt een spirituele kracht die in de wereld werkt. Door haar kan ik het dragende vrouwelijke principe leren kennen waarin zwart de betekenis heeft van niet aan het licht gekomen wijsheid. Het is een uitnodiging om op zoek te gaan naar dit vrouwelijke principe, zodat deze in het bewustzijn komt en in het handelen. Schoorvoetend ga ik op weg om samen met het intuïtieve en het concrete de eerste stappen te zetten.

Ik herinner me dat ik vroeger als kind een spel speelde met dit thema en ik ben verrast dat het nu op een andere manier weer terugkomt. Als je voor de geboorte op weg bent naar een volgende incarnatie, dan is het laatste gebied dat je verlaat de maansfeer en vanuit die positie is de aardesfeer het ondermaanse en duik je het duister van 'de kelder' in. Je komt terecht in de schoot van een moeder die op haar beurt leeft in de schoot van de grote moeder aarde.

Als kind zongen en speelden wij: In de kelder is het donker, waarom moet het donker zijn, in de heldere maneschijn, Anna, Maria, joehoe...!

In het midden van de kring staat een kind met een doek voor de ogen. De anderen lopen om hem of haar heen en zingen dit liedje dat eindigt met een uitroep: joehoe! Diegene die een doek voor zijn ogen heeft, probeert in zijn duisternis de medespelers te vinden door tastend rond te lopen en goed te luisteren of hij ze ergens hoort, zodat hij ze kan vinden en bij hun naam kan noemen. Opmerkelijk is dat de zangers zich verbazen dat het donker is in de heldere maneschijn omdat zij weten dat het niet nodig is, daarom roepen zij de zoekende toe: Anna, Maria – beiden draagsters van het nieuwe – en joehoe: wordt wakker voor dat nieuwe! Ik hoor hierin op een ander niveau dezelfde vraag: waar bevindt zich de oervrouwelijke kracht die in deze tijd aan de orde is en wat is haar naam? Heeft de kleine gestalte op de knie van de zwarte madonna of die van Vierge Majesté misschien een vrouwelijke kwaliteit die nu tevoorschijn wil komen? Staat deze op de drempel en klopt zij aan in het hart? Kan ik de actieve kant die gewend is naar buiten op te treden, omdraaien? Misschien heb ik wel het gevoel blind te zijn, maar kan ik toch tastend de deur vinden als ik luister naar het zachte kloppen in het hart en de onuitgesproken vraag die daar wordt gesteld. Of merk ik, als ik met mijn ziel door het leven dans, dat deze buiten

adem raakt en het hart bijna versteent? Leid ik mezelf of lijd ik aan mezelf? Wie dirigeert mij?

Of je nu man bent of vrouw, met hart en ziel je overgeven is een avontuur van de relatie tussen polaire kwaliteiten, binnen-buiten, mannelijk-vrouwelijk. Het is een spel tussen uitersten en het speelt zich in jezelf af en tussen jou en de ander. Waar die tegengestelde krachten samenwerken, ontstaan nog niet gekende vormen die een ontwikkeling verder dragen en vormgeven. Met overgave spelen, onbevangen kijken, het wonder zoeken en je zo interesseren dat je niet anders kunt dan aan jezelf en anderen de brandende vraag stellen: waarom moet dit gebied nog in het donker zijn? Het aangeduide ervaar ik als de nog niet gekende kracht van de antroposofie. Zodat ik ook de vraag kan stellen: waarom moet zij, Antroposofia, nog in het donker zijn?

Dit artikel verscheen in een eerdere versie in het weekblad *Das Goetheanum* nr. 30-31 van 21 juli 2002.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 58, december 2002

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl